

THEOREMATA
SIVE PRÆCEPTA DVO

*Ordinis aut Dispositionis Simplicium
medicamentorum,*

*desumpta ex libro de Ponderibus
Dom. Rondeletii.*

THEOREMATA duo sunt in hac re spectanda: quorum unum, & magis necessarium, ut imperitiæ iuniorum Pharmacopolarum subveniatur, à bene parandi ratione desumetur: Alterum à quâritate vel dignitate medicamentorum tam simplicium, quam compositarum, quæ, ratione compositionis faciendæ Simplicium conditionem præ se ferunt.

Ad primum veniamus, illudque ita constituamus. Quæcunque accuratiore & longiore præparatione egent, ea priorem locum debent obtinere, hoc est, si quid difficilius tritureretur, infundatur, coquatur, aut misceatur, prius triturationi, infusioni, coctioni, mixtioni est mandandum: quod ut indicetur, inter trituranda, infundenda, coquenda, miscenda, prius scribatur. Si autem infundendorum, vel coquendorum, vel miscendorum
unum

550 GUILIEL. RONDELETII
unum aliquod breviori infusione, vel co-
ctione, vel mixtione egeat, & præterea
trituratione, hoc postponatur; duplici de
causa, una, quæ iam dicta est, altera, ut dum
alia infunduntur, vel coquuntur, vel mis-
centur, hoc tritulari possit; sicque nulla
fiat temporis iactura: cuius metu sæpe-
numero Pharmacopola, tanto cum scele-
re, omnia perturbant; ut eorum quæ mi-
nus coquenda sunt, sæpe vis prorsus de-
perdatur nimia coctione; contra, iis quæ
longissima coctione egent, cum eorū vis
à mediocri etiam etui non possit, quanta
necessaria est non extrahatur. Quod idem
in aliis præparandi formis evenit. Quam
rationem hodie à quam plurimis, dicam,
Empiricis negligi apparet, qui infundunt
simul & decoquunt Guaiaci rasuram, San-
talos, Cinnamomum, Sennam, & alia
multa: quorum vel ea quæ sunt odorata
& laxantia, vim suam amittunt, vel alia
non satis decoquuntur, vel utrumque con-
tingit.

Secundum Theorema est, ut ea quæ ma-
iorem sui quantitatem toti Compositioni
tribuunt, & nobiliora sunt, priorē sedem
occupent: quod est erutum ex præscriptis
antiquorum, qui in componendis medi-
camentis hoc solum spectarunt; tantum
excipientes ea quæ materia vice aliquan-
do in sine collocantur. Ut videre est in de-

descriptione Pilularum de Hermodactylis, apud Mesuem. Recipiunt enim primo ordine Hermodactylorum \mathfrak{z} v. deinceps alia in mediis sedibus sequuntur, pro maiori & minori quantitate: tandē Aloë, quia materiae vices gerit, ad \mathfrak{z} x ponitur. Idem factum est in Pilulis Sebillinis; in quibus Spica Nardi ponitur in prima sede, ob quantitatem & nobilitatem.

In Aromatico Rosato maiore, ex descriptione Gabrielis, Rosæ in prima sede posita, reliqua copia superant.

Idem in Antidoto Philonis, apud Mesuen, Piper album, & Hyoscyamus obtinent; in qua Compositione manifeste apparet ordo medicamentorum servandus secundum maiorem & minorem quantitatem; ita ut maxima quantitas primo loco ponatur, minima vero ultimo; cum Piperis albi & Hyoscyami hic recipiatur ana \mathfrak{z} xx. Opii \mathfrak{z} x. Croci \mathfrak{z} v. Spicæ, Pyrethri, Castorei, ana \mathfrak{z} j.

In Theriaces descriptione hoc palam fit: sed quia ea est longior; utque mos antiquorum melius innotescat, non me tædebit separatim eam transcribere, & crassa Minerva excutere doses. Exacte eius castigationem, & rectum componendi modum, præcedenti opusculo tradidi.

Animadvertendum igitur est, antiquos, postea quam se ita collocationi petendæ à
sola

552 GUILIEL. RONDELETTI
sola quantitate addixissent, vidisse de-
mum rationem præparandi, & in hac re
ordinem esse apprime necessarium, co-
ctosque fuisse multa verborum congeri-
explicare, quod ipse in scribendo ordo
indicare potuisset: & is mos eos excusa-
vit in magnis Compositionibus faciendis;
cum neque forsan solus ordo satis id in-
dicasset.

Sed cum in illis quæ ad horas præscri-
buntur, hoc fieri non liceat, neque etiam
ipsi fecerunt in iis quæ nobis scripta reli-
querunt, nisi admodum paucis: in eo quod
mox dicturus sum, totus collocationis
cardo vertetur; ubi annotavero, antiquos
minus bene & compe fecisse, qui aliquã-
do dosim medicamentorum, quorum
idem ordo erat, diviserunt: ut in Theria-
ca videre est, Rosarum siccarum ʒ xi). Iri-
dis Illiricæ ʒ xij. cum per ana, quod sic
notatur añ, uno numeratore designare po-
tuisent.

Nec mihi minus ridendi, qui idem ho-
die faciunt, (nisi id præparationis ratione
fiat) videntur.

Igitur, secundû Theorema priori adiun-
gentes, hunc ordinem in præscribendo
constantissime observemus, ut primo or-
dine collocemus ea, quæ longiori egent
præparatione. In hoc autem rursus id con-
sideremus, ut eandem præparationem po-
stulan-

stulantium ea primum ponantur, quæ maiorem copiam requirunt.

Eandem præparationem & quantitatem requirentium, & mensurandi modum, ut lib. vel unc. vel M. vel P. ea prima collocentur, quæ commoditate, aut nobilitate aliqua præstant. Sicque fiet, ut manum præscriptionibus admoventes, nullo pacto hæreamus mente, ab hocne, vel illo, ordiendum sit: sed cognito scopo, medicamentique proprietate, & nobilitate, statim ab eo quod opus est, initium faciemus: id quod erit vice materiæ (sive unum, sive plura id faciant) si in eo vel coctio, vel infusio, vel mixtio sit facienda totius compositionis, primû omnium; si autem infusum, vel decoctum, vel tota mixtio, iam facta, ei sit adiungenda, ultimum, quantæcunque sit copiæ, & quantitatis, collocemus.

Quod ut exemplo aliquantulum illustremus, id petamus à re quæ est frequentior, videlicet plantarum partibus: ut cum earum radices duriori sint substantia, & magis cruda, longiorique decoctione & trituratione egeant; proinde in prima sede ponantur, præcipue quæ aperiunt, & incidunt: tum ligna non odorata, & cortices; deinde folia herbarum: tertio loco fructus: quarto semina: ultimo flores, & quæcunque sunt odorata, vel laxantia.

A a

Quod

Quod facit ut radices inde patiantur exceptionem. laxantes enim primo loco non ponuntur.

Denique ratio præparationis tantum potest, ut nihil tam generale adferri possit, quod frequenter non patiatur aliquid peculiaris & singularis doctrinæ: ut si quid ad alicuius medicamenti meliorem, vel faciliorem actionem faciendam vel castigandam adhibearur, cuiuscunque sit quantitatis, id quod habet castigandum ilico sequatur necesse est, ut eius vis non nisi castigata & melior facta, ne tantillum quidem extrahatur: ut Zingiber & Sal Gemmæ mox post Agaricum: Spica & Cinnamonum post Rhabarbarum: Castoreum, Crocus & Myrrha post Opium: & sic de similibus.

Primum animadvertendum est, id quod in prima acie descriptionis Theriacis est positum, esse in maxima quantitate. Id autem factum fuit forte, quod medicamentum ex Scilla scopis magis convenit. Facta enim est hæc Compositio prima ad venena, & morbos contumaces & diuturnos: sed Trochisci de Scilla venenis frigidis manifesta qualitate adversantur, item puncturis & moribus venenatorum animalium: nec minus valet ad humorum contumaciam. Tales enim morbi sunt à crassis, frigidis & viscidis humoribus,
vel

vel in remotis & profundis partibus sitis; ad quas causas valet potissimū Scilla, incidendo, attenuando, & ad altas partes penetrando, digerendoque humores crassos.

In secundo ordine, Trochisci Theriacales, & Magma Hedychroi, Cinamomum, Piper nigrum, vel longum: sed longum magis convenit; & descriptio quæ legitur apud Galenum ad Pisonem, & apud Avicennam, *longum* habet; tum descriptio Carmine scripta. Convenit enim magis Antidotis Longum, si Dioscoridi credimus.

Hæc omnia, cum Trochiscis de Scilla, & ad venena, & ad morbos contumaces, conveniunt.

Opium autem in hac descriptione, ut præcedentia ad drach xxiv. ponitur, quia hæc compositio ad dolores sedandos parata est, unde nomen sibi γαληνῆ, quod transcribunt Latine *Galene*, comparavit, quia tranquillitatem adfert; & propter vim Opii, & ad veneni præcautionem & curationem facit, ut ex Galeno colligimus.

Valet enim Theriaca, eodem teste, cum recens est. ad venena; cum vero antiqua, ad morbos diuturnos. Quod si recens valeat ad venena, id fit propter vim Opii, quæ maior est in recenti, quam in antiqua.

Et mihi placet Ioannis Schironii ratio, nostræ quondam Academiæ Cancellarii eruditissimi, qui dicebat Opium additum istis magnis compositionibus magis esse ad vires calidorû medicamentorum conservandas. Calida enim, & quæ tenuiû partium sunt, continuo exsolvuntur ab aëre ambiëte, qui semper agit in medicamēta.

Quare cum tot sint in hac Compositione calida, & anodyna fortissima esse debeant; nemini mirum esse debet, quod ad drach. 24. Opium posuerint.

Hanc rationem non norunt, qui ex Tryphera magna Opiû expungunt, etiã si ad affectus uteri præscribatur. Nam si tantopere narcotica verentur, cur Mandragoræ corticem non expunxerunt? non enim minus utero sua frigiditate adversatur, quam Opium. Sed hæc missa faciamus, & ad reliqua veniamus.

Iris Illyrica, & Glycyrrhiza, Opobalsamum, Rosa aridæ, Scordium, semen Napi, vel Rapæ agrestis (quod magis convenit,) vel quia minus adversantur venenis, vel minus conveniunt, quam supradiçta, vel ad meliorē actionem tantum adhibentur, dosim habent dimidiam secundæ doseos, ut secunda primæ item est dimidia, scilicet ʒ xij. Quæ sequuntur, ʒ vj. recipiunt, hoc est, dimidium præcedentis dosis.

Quæ

Quæ si quuntur hanc, eadem quantitate ponuntur : sed cenſeo omnia iungenda, quæ eiufdem ſunt quantitatis : alioqui ſunt duæ claſſes eiufdem ponderis in eodem medicamento ; quod ridiculum , ut iam dixi.

Quinti vero ordinis pondus eſt drach. 4. quia quæ ponuntur in hac claſſe, partim ingrata, partim rara, partim efficaciſſima ſunt: quare ſi præcedentium copiam eſſent ſecuta, maior eorū quantitas fuiſſet, quam par erat. Chalcitis enim ſuo odore, ſapore, adſtrictione periculosa eſt: alia autem ſunt efficaciã valde calfaciendo, vel adſtringendo; quare minore quantitate poſita fuere. Quod ſi præcedentem progrediendi modum ſecurus fuiſſet, prioris doſis dimidium ſumendo, minor iuſto quantitas fuiſſet aſſumpta; ob id non ꝓ ii. ſed ꝓ iiij. poſuit.

Quæ ſequuntur, vel quia fœtida, vel ſuo ſapore vel conſiſtentia ingrata, ad ꝓ ii. ponuntur, dimidium ſcilicet proxime præcedentium. Sunt autem, ſemen Dauci, Bitumen, Opopanacum, Caſtoreum, Centaureum minus, & Ariſtolochia. Hæc efficaciſſima ſunt, & ingrata: quare minima quantitate, & ultima ſede ponuntur.

Vnde apparet illius Theorematis veritas, quo docebamus, Efficaciſſima, & ingrata, & rara, & ſcopo minus conve-

A a ꝓ nientia,

558 GUILIEL. RONDELETTI
nientia, in parva quantitate esse impo-
nenda.

Quod autem Mellis lib. 14 [al. 10.] po-
nat, ostendit illud Theorema verum esse,
quod de materia remediorum diximus;
nempe materiam, vel quæ materiæ vices
gerunt, quantitate reliqua medicamenta
superare debere.

Quod Vinum addiderint sine quãtita-
te, id factum fuit, quia quantitas indi-
cari non potest. Ponenda proinde ea erit,
quæ necessaria est ad diluendam medica-
menti spissitudinem. Mel enim inspissat,
conseruat, & dulcorat tantum: & quia ali-
quando crassius, aliquando liquidius; ali-
quando etiam plus Vini, aliquando minus
imponimus.

Quare nemini mirum esse debet, si
semper Vini, Mellis, Syrupi, Sacchari,
Olei & Ceræ quantitatē non annotemus,
sed quod sufficit dicamus.

Hic præterea notare oportet; herbas
pondere mensurari, quia sicæ usurpantur;
item radices, fructus, flores, semina &
lacrymas etiam pondere.

Chalcitis semi-usta in hoc remedio po-
nitur, quanquam inter venenosa annu-
meretur. valet enim ad Fungos.

Multa etiam alia hic annotare possem,
quæ in castigatione huius nobilis Com-
positionis docuimus. Sed quia hæc præ-
ter

ter institutum sunt, silentio pratero.

Sed de his haftenus. Nunc Theriaces facultates breviter persequamur.

THERIACA MAGNA ad eadem valet ad quæ Asyncritum Efficacior tamen est ad omnia. Sed eadem hic observandæ limitationes, quæ illic, sit ne scilicet Recens, an Antiqua. Recens enim ut frigidior est, sic ad morbos calidos convenit: Antiqua frigidis opitulatur: Quæ mediæ gravis est, morbis medio modo se habentibus confert. Sed neque id novisse sufficit. Nam propriis cuilibet affectui medicamentis commisceri debet. Exempli gratia: si ad fluxum sanguinis, cum aqua Bursæ pastoris misceatur: & sic de reliquis.

Apoplexiæ prodest, si valde antiqua detur: quia in tali affectu egemus attenuatione humorum crassorum apoplexiam comitantium.

Epilepticis cōvenit recens; etiam si epilepsia sit à nimio sensu: nam recens obrundit sensum illum exactum. Si vero fiat ab humore crasso (quod scio rarissime accidere) exhibenda antiqua.

Raucedini vocis, si à crassis humoribus fiat, convenit antiqua; si à defluxione tenui, recens

Asthmati recens, si à retentione calidiorum; si à crassis humoribus, antiqua.

Ictericis & Hydropicis antiqua. Peripneumonicis & pleuriticis recēs datur in principio, cum tales affectus fiant per defluxionem; idque cum aqua hordei. Iliosis recens, quia inflammatio est. Dysentericis recens, cum succo aliquo refrigerante. Nephriticis recens, ad sedandum dolorem.

Menstrua educit antiquissima. Neque solum educit & provocat menstrua; sed & immodicas menstruas fluxiones sistit, ut inquit Galenus lib. de Theriaca ad Pisonem: Mistam variamque facultatem, inquit, habet. Ideo alia diffundens extenuansque cogit excerni; alia, quæ ob nativæ virtutis imbecillitatem superflua excernuntur, viribus partium confirmatis solet inhibere.

Lepras & Variolas emendat antiqua.

Præcipue contra omnia venena recens, quia venenum est tenuissimarum partium. Tota itaque cura consistere debet in conservando corde, ne ad illud scilicet penetret vis veneni. Incrassandi sunt ergo meatus: Hoc autem medicamentum recens non modo incrassat, sed & refrigerat; verumque est Alexipharmacum.

Omnem defectionem sensuum levat antiqua. recens enim magis sensus stupefaceret. Retardat senectorem, inquit Gal. quia excrementa corporis absorbit, & evacuat.

Quar-

Quartanis febribus & contumacibus solvendis apta est Theriaca antiqua (quod experientia comprobatum est Mompelii ann. 1551.) ubi iam apparent signa concoctionis. Cū enim Pharmacopœus quidam iamdiu laborasset quartana inexpugnabili, ea solutus est media hyeme, solo usu triduo Theriacæ à nobis præscripto.

Expertus sum præterea Dysenteriae convenire. Acceperat enim Scriba quidam satis inconsulte ʒ ij. Colocynthidis; uade in Dysenteriam inciderat. Præbui illi ʒ j. Theriacæ nuper paratæ: & convaluit eo solo remedio exhibito. Rursum ederant quidam salsamenta putrida: è quibus duo obierunt; tertius, me consulto, vomitione facta Theriacam sumsit, & curatus est.

UT autem finem dicendi faciam: Recens valet adversus venena; antiqua vero adversus morbos diuturnos & inveteratos.

Reiicio eorum sententiam, qui Theriacam pueris recens natis præbent, ne sint obnoxii (ut aiunt mulierculæ) venenis. Data enim pueris iam primum in lucem editis, calorem nativum obnuere potest Recens, cum frigida admodum sit: Antiqua vero sua caliditate evanescere faceret eundem calorem.

Varia autem eius est dosis: quæ à mul-

A a ʒ tis

562 GUILIEL. RONDELETTI
tis indicationibus sumitur. Si enim affe-
cta pars sit remota, ratione optima dabi-
tur maiori quantitate, quam si sit propin-
qua: ut si ad Podagram, dari debet maio-
ri quantitate, quam si ad Ventriculum.
Recens item minori quãtitate danda est,
quam antiqua Recens enim periculo non
vacat; at antiqua, ratione caliditatis, na-
tura amicior est. Caldum enim quodam
modo secundum naturam est.

Hæc sunt Theriacæ commoda, quæ
persequi nobis libuit. Plura require apud
Galenum de Theriaca ad Pisonem; qui
sigillatim eius facultates describit.

*THERIACES & MITHRIDATII
miscendi parandique ratio,
ex Lobelio.*

PRIMARI huius nobilissimi Anti-
doti concinnatores Veneti, terenda
datiora & crassiora, ordine contun-
dunt, in leberem iustæ magnitudinis in-
dunt, permiscunt: quæ deinde in variis
pilis aneis, sive mortariis exacte & ope-
rose ab operariis tunduntur; humidis sic-
cis immixtis, distributisque, & pilis in-
tundendum Opobalsami succedaneo
inunctis ne pilis & pistillis adhæreant, &
p. linis iustar exhalent.

Ol.

Olibanum, Gummi, Lachrymas per se terunt, ne cum aliis trita coëant, aut cohärendo in grumos coalescant, cribratio- nemque impediunt.

Agaricum, prius derafum, teritur & cribratur. aut Cerasæ modo ad Emplastrum fricando per seraceum traicitur.

Trochisci per se teruntur.

Sagapenum, Galbanum, & huiusmodi lachrymæ Vitis passio sive Cretica solvuntur, & per cribrum fricando cernuntur.

Syracis dosim quidam avaro sordidi augent, qui Syrace purissima in guttis vocata (reperitur sedulis tamen hodie facili) carent: quam exactissime terunt, mortario & pistillo calefactis, aequali affuso Mellis defæcati pondere per seraceum traiciunt: cui deinde Terebinthinam feliciter miscent, quam Galbano, ex Galeni tamen præcepto.

Quidam Bitumen hodie, si liquidum sit, quale est illud Gallicum Avernien- se, miscent cum Terebinthina, & præparata sive trancolata Syrace. Si vero durum aut aridum sit, cum Chalcitide in marmoreo lapide lævigant.

Inshyti Collegii Medici Londinensium
THERIACES formula,
ex eodem Lobelio.

Abiactylo Medicorum Londinensium
A a 6 Col.

364 THERIACA LONDINENSIVM.

Collegio utilissimum hoc Alexipharmacum, Epidemicis contagiosisque febribus grassantibus, civem etiamque egenum servandi gratia scite excogitatum fuit. Eadem fere recipit, iisdemque viribus pollet, quibus Fracastorii Diascordium, & celeberrimum Dodonæi aliorumque practicantium Belgii ad Pestem Electuarium, Carlinæ radice addita, sine tamen Opio. Ab effectu Theriaca vocata.

℞. Cornu cervini lima derasi ℥ ij.
 Seminum Citri Oxalidis Pæoniæ
 Ocyani ana ℥ j.
 Scordii, Corallinæ ana ℥ vj.
 Radicum Angelicæ Tormentillæ
 Pæoniæ
 Foliorum Dictami
 Baccarum Juniperi Lauri ana ℥ β.
 Florum Calendulæ
 Caryophyl. Anthos
 Summitatum Hyperici
 Nucis Moscharæ Croci ana ℥ iij.
 Radicum Gentianæ Zedoariæ
 Zingiberis
 Macis Myrrhæ
 Scabiosæ, Succisæ
 Cardui benedicti ana ℥ ij.
 Caryophyllorum, Opii ana ℥ j.
 Omphacii & Mellis optimi ana q. s.

FOR-